

Fethiye Müzesi'ndeki Dioskurlar ve Tanrıça Tasvirli Adak Stellerinin İkonografik, Epigrafik ve Tipolojik Özellikleri*

Iconographics, Epigraphical and Typological Features of the Dioscurs and Votive Stelae with Goddess Depictions Found at Fethiye Museum

Murat Tosun**

Özet

Fethiye Müzesi'nde Dioskurlar atları üzerinde ortada yer alan bir Tanrıçaya yönelirken tasvir edilirler. Malzemelerin hepsi yerel kireçtaşından yapılmıştır. Dioskurlar, mitolojilerinden bilindiği kadarıyla sonradan tanrısal özellik kazanmışlardır. Genel olarak Dioskurlar kartal ve yılan sembolleriyle tasvir edilmişlerdir. Bu hayvanların Dioskurlar ile birlikte tasvir edilme nedenleri gökyüzü ve yeraltı ile bağlantılı olmalarından kaynaklanmaktadır. Dioskurların arasında yer alan Tanrıçanın kimliği tartışma konusu olmakla birlikte genellikle hilal motifi ile simgelemesinden dolayı Artemis Ephesia veya Helena olabileceğine dair görüşler vardır. Dioskurlar ile birlikte tasvir edilen Tanrıça tasvirli adak stelleri, Telmessos çevresinden bulunmuş veya satın alma yoluyla müzeye getirilmişlerdir. Bu eserler, Anadolu'da özellikle Lykia, Kabalia, Pisidia bölgelerinde yaygın olarak görülür. Anadolu dışında Mezopotomya, Mısır, Yunanistan, Rusya ve Kuzey Afrika'ya kadar geniş bir alanda da görülmektedir. Fethiye Müzesi'ndeki eserler, MS 2-3. yüzyıllar içerisinde farklı tiplerde üretilmiş, Lykia, Kabalia, Pisidia bölgelerine has, yerel özellikler gösteren önemli bir kült grubunda değerlendirilir.

Anahtar kelimeler: Fethiye Müzesi, Dioskurlar, Tanrıça, Lykia, Pisidia, Kabalia

Abstract

In Fethiye Museum, Dioscurs are depicted on their horses facing a Goddess in the middle. All the findings were made of local limestone. As far as known from their mitologies, Dioscurs got the feature of Goddess in the time. Generally Dioscurs are depicted with the symbols of eagle and snake. The reason why these animals are depicted with Dioscurs is that they are connected with the sky and underground. Although the identity of the Goddess among the Dioscurs is disputable, since it is generally symbolized with New Moon there are opinions that it might be Artemis Ephesia or Helena. The votive stelae with Goddess design which are depicted with Dioscurs are either found around Telmessos or brought to the museum via purchase. These works are widely seen in Anatolia, especially in the regions of Lykia, Kabalia, Pisidia. Apart from Anatolia, these works are also seen widely in Mesopotamia, Egypt, Greece, Russia and North Africa. The works in the Museum of Fethiye were created in different types in 2nd-3rd centuries A.D. which are evaluated in a different cult group showing peculiar local features of the regions of Lykia, Kabalia and Pisidia.

Keywords: Fethiye Museum, Dioscurs, Goddess, Lykia, Pisidia, Kabali

* Bu makale, Muğla Sıtkı Koçman Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü tarafından kabul edilmiş Yüksek Lisans Tezinin bir bölümünü içermektedir.

** Uzman Arkeolog (MA), muratsn@windowslive.com

Giriş

Yunan mitolojisinde Dioskurlar (*Dioskouroi* ‘Δίσκούροι’)¹, Kastor (Κάστωρ) ve Polydeukes (Πολυδευκής) adlı Lakonialı iki kardeştir (Ley, 1997: 676). Kardeşlerin mitolojisi, Zeus’un kuğu kılığına bürünerek, Leda ile birlikte olmasıyla başlar. Bu birliktelikten Polydeukes ile Helena dünyaya gelir. Kastor’un ise Leda’nın asıl eşi olan Sparta kralı Tyndareus’un oğlu olduğu söylenmektedir². Yunan sanatında Dioskurlar, daima kahraman olarak tasvir edilmektedirler. Bu yüzden Atina’nın milli kahramanı olarak kabul edilen Theseus’un, Dioskurların kız kardeşleri olan Helena’yı kaçırmalarına karşılık Dioskurlar da hem Theseus’un annesi Aithra’yı Sparta’ya kaçırmışlar hem de kardeşleri Helena’yı geri almışlardır. Argonautlar Seferi’ne de katılan kahramanlar, Leukippos’un iki kızı, Phoibe ve Hilaira’yı kendilerine eş olmaları için kaçırmışlardır. Ancak, kızların hem amcasının oğlu hem de nişanlıları olan Lynkeus ve Idas, Dioskurların peşinden gitmişlerdir. Ardından Dioskurlara ulaşan Lynkeus ve Idas onlarla savaşmış ve sonrasında Polydeukes yaralanmış, Kastor ise ölmüştür. Zeus bu iki kardeşi birbirinden ayırmak istememiş ve bu yüzden ikisini de gökte *yıldızlar* arasına³ yerleştirmiştir. Dioskurlar Efsanesi, Dorlar tarafından öyle benimsenmiştir ki ebedi düşmanları olan Atinalılara karşı da övünç kaynağı olmuştur. Yunan mitolojisinde Kastor ve Polydeukes olarak bilinen kahramanlar, Roma mitolojisinde Castor ve Pollux olarak tanınmaktadır (Erhat, 2008: 96; Roman-Roman, 2010: 139).

1.1. Dioskurlar ve Tanrıça Tasvirli Adak Stellerinin Genel Özellikleri

Dioskurlar, Eski Yunan dünyasında oldukça sık tasvir edilen iki erkek kardeştir (Erhat, 2008: 96). Bu iki kardeş, Anadolu’da adak stelleri üzerinde genelde aralarında bir Tanrıça ile birlikte görülürler. Kabartmalarda yer alan yazıtlarda da Dioskurlar olarak nitelenmektedirler⁴.

Dioskurlara ait ilk atlı tasvirler, MÖ 6. yüzyılda başlamış ve özellikle adak stelleri üzerinde Roma Dönemi’nde benimsenmiştir (Furtwängler, 1884: 1158). Genellikle kısa saçlı, sakalsız, üzerlerinde *tunik* (bazen zırh) ve omuzlarını örten *manto* ile tasvir edilirler. Özellikle bazı örneklerde kafalarına konik bir başlık taktıkları da görülmektedir (Le Roy, 1961: 209, fig. 2; Delemen, 1995: 300). Dioskurlar, çoğu adak stelinde silahsız görülürken bazı örneklerde ise kılıç veya mızrakla da görülebilirler (Furtwängler, 1884: 1172-1173).

Heros olarak nitelendirilen ve zamanla giderek tanrısal bir kimlik kazanan Dioskurlar, önceleri koruyuculuk, kurtarıcılık işlevlerine sahipken daha sonra göksel varlıklar olarak değer kazanmışlardır (Delemen, 1995: 296; Erhat, 2008: 96). Lakonia inanışına göre de Dioskurlar, toprağın altında yaşayan, ölümsüz ve kimi zamanda gökyüzünde Zeus’un yanında yer alan varlıklar olarak bilinmektedirler (Furtwängler, 1884: 1154). Bu yüzden de bazı tasvirlerde yeraltını simgeleyen *yılan* ve gökyüzünü simgeleyen *kartal* ile birlikte görülmektedirler. Dioskurlar, adak stelleri üzerinde savaşçılık ve yeraltı ile ilgili tasvirleri yanı sıra, bazı örneklerde yer verilen *yıldız* motifleriyle hem kahramanlık hem de tanrısal özellikleri bir arada vurgulanmıştır (Rollinger-Haider, 2003: 14-16, Abb. 1-3). Bu yüzden de genellikle yazıtlar üzerinde kurtarıcı anlamına gelen *soter* (σωτήρ) olarak anılmaktadırlar (Delemen, 1995: 298).

¹ “Dioskouroi” kelimesi Zeus’un delikanlıları anlamına gelmekte ve bu yüzden Zeus ile ilişkilendirilmektedirler. Bkz. Bethe, 1905: 1087.

² Leda’nın dört çocuğu vardır. Tyndareus, Kastor ile Klytaimnestra’nın, Zeus’ta Polydeukes ve Helena’nın babasıdır. Bkz. Bethe, 1905: 1087-1088; Delemen, 1995: 295-296; Erhat, 2008: 96; Roman-Roman, 2010: 139.

³ İkizler burcu bu şekilde ortaya çıkmıştır. Bkz. Erhat, 2008: 96.

⁴ Bu konu hakkında ayrıntılı bilgi için Bkz. Furtwängler, 1884: 1154-1177; Bethe, 1905: 1087-1123; Chapouthier, 1935; Metzger, 1952: 22-27; Robert, 1983: 553-578; Hermary, 1986: 577-580, 587-589; Frei, 1990: 1784-1786; Coulton, 1992: 48; Delemen, 1995: 295-321; Ley, 1997: 676; Smith, 1997: 11-15; Delemen, 2005: 160-163, 175, Res. 15-16; Karayaka, 2007: 134-141.

Genellikle adak stelleri üzerinde tasvir edilen Dioskurların arasında yer alan kadın figür, onların koruduğu bir Tanrıça olarak düşünülmekte ve kimliği tam olarak bilinmemektedir (Delemen, 1995: 296). Adak stellerinde giyimli olarak tasvir edilen Tanrıçanın ismi yazıtlarda yer almamaktadır (Robert, 1983: 563-569). Bu yüzden kimliği hala tartışma konusudur. Ancak, Tanrıçayı simgeleyen *hilal* motifi, onun kimliği hakkında bir ipucu vermektedir. Bu yüzden Dioskurların arasında yer alan bu Tanrıçanın *hilal* motifi ile sıkça simgelenen Artemis Ephesia, Hekate, Astarte veya Helena olduğuna dair farklı düşünceler bulunmaktadır (Metzger, 1952: 22-27; Robert, 1983: 569; Delemen, 1995: 296). Fethiye Müzesi'ndeki Dioskurlar ve Tanrıça tasvirli adak stellerinde genel olarak "Falan kişi adağı Dioskurlar için (dikti)" yapısı görülmektedir. Yazıtlarda ortada yer alan Tanrıça ile ilgili herhangi bir bilgi yoktur.

1.2. Dioskurlar ve Tanrıça Tasvirli Adak Stellerinin Coğrafi Dağılımı

Anadolu'da özellikle Lykia, Kabalia, Pisidia bölgelerinde yaygın olan Dioskurlar ve Tanrıça kültü, Anadolu dışında Mezopotomya, Mısır, Yunanistan, Rusya ve Kuzey Afrika'ya kadar geniş bir alana yayılmıştır (Delemen, 1995: Harita 1). Bu kült, ikonografik olarak steller, sikkeler, mimari ve heykeltıraşlık eserler üzerinde görülmektedir.

Özellikle Anadolu'da Lykia Bölgesi'nde Telmessos, Balboursa, Oinoanda; Kabalia'da Korkuteli'nde; Pisidia'da Eleyir, Dikmentepesi, Kaynarkalesi, Keçili ve Küçük Kılıçkaya'da görülmektedir (Smith, 1997: 12; Karayaka, 2007: 135-136).

2. Fethiye Müzesi'ndeki Dioskurlar ve Tanrıça Tasvirli Adak Stellerinin Tipolojisi

Fethiye Müzesi'nde altı tip Dioskurlar ve Tanrıça tasvirli adak steli vardır. Bunlar: kemerli, üçgen alınlıklı, baştabanı geniş olup üste doğru daralan, dikdörtgen, kareye yakın dörtgen ve elips şeklinde Dioskurlar ve Tanrıça tasvirli adak stelleridir.

2.1. Tip 1. Kemerli Dioskurlar ve Tanrıça Tasvirli Adak Stelleri

Bu steller, üç tipte görülmektedir. Bunlar: üst bitimde kemerli, baştabandan itibaren kemerli ve sivri kemerli olan Dioskurlar ve Tanrıça tasvirli adak stelleridir (Kat. No: 1-3, Levha 1-3, Şekil 1, 3, 5).

2.1.1. Tip 1.1. Üst Bitimde Kemerli Dioskurlar ve Tanrıça Tasvirli Adak Stelleri

Alt kısımda baştabandan itibaren yukarı doğru düz bir hat takip ettikten sonra üst noktada kemerli bir geçişe sahiptirler (Kat. No: 1, Levha 1, Şekil 1).

2.1.2. Tip 1.2. Baştabandan İtibaren Kemerli Dioskurlar ve Tanrıça Tasvirli Adak Stelleri

Alt kısımda baştabandan itibaren kemer yapan adak stelleridir (Kat. No: 2, Levha 2, Şekil 3).

2.1.3. Tip 1.3. Sivri Kemerli Dioskurlar ve Tanrıça Tasvirli Adak Stelleri

Alt kısımda baştabandan itibaren yukarı doğru düz bir hat takip ettikten sonra üst noktada kemerli bir geçişe ve kemerlerin birleşim yerinde sivri bir forma sahiptir (Kat. No: 3, Levha 3, Şekil 5).

2.2. Tip 2. Üçgen Alınlıklı Dioskurlar ve Tanrıça Tasvirli Adak Stelleri

İki türdedir. Bunlar: naiskoslu ve naiskossuz, üçgen alınlıklı Dioskurlar ve Tanrıça tasvirli adak stelleridir (Kat. No: 4-6, Levha 4-5, Şekil 7, 9).

2.2.1. Tip 2.1. Naiskoslu, Üçgen Alınlıklı Dioskurlar ve Tanrıça Tasvirli Adak Stelleri

Alt kısımları düz, üst kısımları üçgen alınlıklı ve yan kısımları ise naiskoslu olarak yapılan stellerdir (Kat. No: 4, Levha 4, Şekil 7).

2.2.2. Tip 2.2. Naiskossuz, Üçgen Alınlıklı Dioskurlar ve Tanrıça Tasvirli Adak Stelleri

Alt kısımları düz hatlı, yan kısımları yukarı doğru daralan ve üst kısımları üçgen alınlıklı olup, ayrıca yan kısımlarında naiskosu bulunmayan stellerdir (Kat. No: 5-6, Levha 5, Şekil 9).

2.3. Tip 3. Baştabanı Geniş Olup Üste Doğru Daralan Dioskurlar ve Tanrıça Tasvirli Adak Stelleri

Alt, üst bitimleri düz ve baştabandan yukarı doğru yanlardan daralarak bir hat oluşturan forma sahiplerdir (Kat. No: 7, Levha 6, Şekil 12).

2.4. Tip 4. Dikdörtgen Dioskurlar ve Tanrıça Tasvirli Adak Stelleri

Alt, üst, yanları düz hatlı ve eni boyuna göre daha uzun olan stellerdir (Kat. No: 8-9, Levha 7, Şekil 14).

2.5. Tip 5. Kareye Yakın Dörtgen Dioskurlar ve Tanrıça Tasvirli Adak Stelleri

Alt, üst, yanları düz hatlı ve boyu enine hemen hemen eşit olan stellerdir (Kat. No: 10, Levha 8, Şekil 17).

2.6. Tip 6. Elips Şeklinde Forma Sahip Dioskurlar ve Tanrıça Tasvirli Adak Stelleri

Oval hatlı, herhangi bir köşe yapmayan ve enine geniş, boyuna dar olan stellerdir (Kat. No: 11, Levha 9, Şekil 19).

3. Değerlendirme

3.1. İkonografi, Stil ve Bezeme Özellikleri

Dioskurlar kültürü, Yunan Sanatından köken alıp⁵ daha sonra Roma Dönemi'nde Anadolu'da görülmüştür (Delemen, 1995: 300). Genellikle atlı olarak tasvir edilen Dioskurlar ve Dioskurların ortasında ayakta duran Tanrıça kabartması da yoğun olarak Anadolu'da görülmektedir (Delemen, 1995: Harita1).

Dioskurlar ve Tanrıça tasvirleri, genel olarak üç farklı tipte görülmektedir. Bunlar: ortada Tanrıça ve iki yanında atlı Dioskurlar, ortada Tanrıça ve iki yanında atlarının önünde ayakta duran Dioskurlar, ortada Tanrıça iki yanında ayakta duran Dioskurlardır (Delemen, 1995: 298).

Fethiye Müzesi'nde yer alan Dioskurlar ve Tanrıça tasvirli adak stellerinde yalnızca ortada Tanrıça ve iki yanında atlı Dioskurlar olan eserler mevcuttur. Bu tip örnekler Anadolu'da en yaygın tiptir (Metzger, 1952: 22-27).

Katalogda yer alan bütün Dioskurlar ve Tanrıça tasvirlerinde Tanrıçanın boyu sahnede yer alan tüm figürlerin boyuna eşit ya da en azından atların boyuna denk gelmektedir. Bu durum üç figüründe aynı öneme sahip olduğunu göstermektedir (Delemen, 1995: 306). Yalnızca Kat. No: 2'deki (Tip 1.2) eserde soldaki figürün⁶ atın üzerinde ayakta durması oldukça ilginç bir örnektir ve kompozisyonda yer alan figürlerden

⁵ Adak stelleri ve vazo resimleri üzerinde Dioskurlar, Arkaik Dönem itibarıyla görülmektedir. Bkz. Hermery, 1986: 573, 576, no. 58-59, 63, 111-112, pl. 461, 465

⁶ İzleyiciye göre solda yer alan figür.

farklı bir tasvir içermektedir. Bu şekilde tasvir edilmiş olması sanatçının bazen serbest tarzda çalışma yapıyor olduğunu düşündürmektedir.

Kat. No: 1 (Tip 1.1) ve 6'daki (Tip 2.2) eserler, kemerli alınlık içerisinde görülen *yıldız* motifi ile ikonografi de yer alan figürlerin göksel varlıklar olduklarını göstermektedir. Çünkü Dioskurların mitolojisinden yola çıkarak *yıldız* motifinin Dioskurlar ile bağlantısı olduğu bilinmektedir. *Hilal* motifi de Tanrıça ile ilişkilidir (Robert, 1983: 569; Delemen, 1995: 296).

Yıldız motifli adak stelleri oldukça azdır. Bu tip adak stellerinden bazıları Antalya Korkuteli, Yeşilyayla (Delemen, 1995: 318, no. 31, Lev. 8; Karayaka, 2007: 137, 277, Res. 85) ve Seki Yaylası'nda (Robert, 1983: 555, fig. 1) bulunmuştur. Yeşilyayla'dan getirilen adak stelleri günümüzde Antalya Müzesi'ndedir. Yeşilyayla'da ele geçen adak stelinin yüzeyinde yer alan sekiz kollu *yıldız* bir *hilalin* iki yanında görülmektedir. *Yıldız* motifli bu adak stelinden farklı olarak Kat. No: 1 (Tip 1.1) ve 6'daki (Tip 2.2) adak stellerinde, bir adet sekiz kollu *yıldız* bulunmaktadır. Ayrıca, Kat. No: 1'deki (Tip 1.1) eserde sekiz kollu *yıldız*, diğer örneklerden farklıdır ve bir hale içerisinde yapılmıştır. Yeşilyayla'da ele geçen adak stelinde ise *yıldız* ve *hilal* motifleri adak stelinin yüzeyindedir. Fethiye Müzesi'ndeki örneklerde *yıldız* motifine yalnızca alınlıkta yer verilmiştir. Buna ek olarak Seki Yaylası'ndaki eserde ise *hilal* ve *yıldız* motifleri alınlıktadır. Eserlerin hepsinin ortak noktası alınlıklı olmalarıdır.

Dioskurlar ve Tanrıçanın bir başka göksel varlıklar olduğunu gösteren motif, *hilaldir*. Daha çok Tanrıçanın sembolü olarak kabul edilen *hilal* motifi, Kat. No: 5'teki (Tip 2.2) eserde alınlıkta ve Kat. No: 2'deki (Tip 1.2) eserde ise yüzeyde görülmektedir. Kat. No: 2 (Tip 1.2)'deki eserde *hilal* motifinin Tanrıçanın başının üzerinde olması Antalya ve Burdur Müzeleri'ndeki adak stellerine benzerdir (Delemen, 1995: 299-300, no. 2, 4, 6, 9, 11, 13, 14, Lev. 1-4). Ancak, Kat. No: 2'de (Tip 1.2) yer alan eserde *hilal* motifi Tanrıçaya temas etmemiştir ve oldukça büyük bir alanı kaplamaktadır. Burdur ve Antalya Müzeleri'ndeki örneklerde Tanrıçanın başındaki *hilal*, başı ile temas halinde ve oldukça küçüktür. Kat. No: 5'teki (Tip 2.2) eser ise alınlık içerisinde *hilal* tasviriyile Burdur⁷ ve Antalya (Delemen, 1995: 318-319, no. 31, Lev. 8) Müzeleri'ndeki eserlere yakın bir ikonografi göstermektedir. *Hilal* motifli Dioskurlar ve Tanrıça tasvirli adak stelleri, Yunanistan Peloponnesos'ta da bulunmuştur (Chapouthier, 1935: 54, no. 37, pl. 3; Hermery, 1986: 578, no. 139, pl. 467).

Kat. No: 4 (Tip 2.1) ve 7'deki (Tip 3) eserlerin yüzeyinde görülen *girland*⁸, Dioskurlar ve Tanrıça tasvirli adak stelleri üzerinde fazla yer almayan motiflerdir. Ayrıca, Kat. No: 4'te *girland* motifi yanı sıra *bukrania*⁹ motifine de yer verilmiştir. Bu tip süslemeler daha çok sunaklar üzerinde görülürler (Yavis, 1949: 147, fig. 40). Ancak, sunakların da bir Tanrı ya da Tanrıça için yapıldığı düşünüldüğünde adak stellerinde de bu motiflere yer verilmiş olması doğal görülebilir.

Dioskurların hem gökyüzü hem de yeraltı ile bağlantısı olduğunu gösteren *yılan* ve *kartal* figürleri (Furtwängler, 1884: 1154) Kat. No: 4'teki (Tip 2.1) adak stelinin alınlığındadır. Anadolu'da oldukça sık karşılaşılan bu tip örneklere, Burdur, Antalya Müzeleri'nde ve Pisidia Bölgesi'ndeki bir örnekte rastlanmaktadır (Robert, 1983: 575, fig. 5; Delemen, 1995: 311-313, no. 11-15, Lev. 3-4; Karayaka, 2007: 137, 277, Res. 85). Burdur ve Antalya Müzesi'nde yer alan *kartal* ve *yılan* figürlü örneklerin hepsi naiskoslu ve üçgen alınlıklı stellerdir ve hepsinde akroterlere de yer verilerek adeta tapınak formunda işlenmişlerdir. Baştabanında *yılan* tasvirine yer verilmiş farklı bir adak steli, Yunanistan Peloponnesos'ta bulunmuştur (Chapouthier, 1935: 54, no. 37, pl. 3; Hermery, 1986: 578, no. 139, pl. 467).

⁷ Burada alınlık içerisinde yer alan Tanrıçanın başının üzerinde *hilal* motifi yer almaktadır. Bkz. Delemen, 1995: 309, no. 6, Lev. 2

⁸ Çoğunlukla çiçek, meyve ve yapraklardan oluşan ve iki uçlarından asılmış, çelenge benzeyen bezemedir. Bkz. Er, 2006: 142

⁹ Bir öküz başı ile tasvir edilen ve genelde çelenk ile bezeli süs kabartması. Bkz. Er, 2006: 68

Merkezde ayakta duran Tanrıça, cepheden ve bazı adak stellerinde ayakta bir *seki* üzerinde (bazen zemine basan) dururken tasvir edilmiştir (Chapouthier, 1935: 116-117). Adak stellerinin üzerinde uzun *khiton*, onun üzerine *manto* giyinmiş olan (Delemen, 1995: 298) Tanrıçanın kim olduğu belirsizdir. Dioskurların kız kardeşi ve Lakonia'da bitkisel bereket Tanrıçası olarak saygı gören Helena olduğu düşünülen bu Tanrıça (Metzger, 1952: 22-27; Robert, 1983: 563 vd; Delemen, 1995: 296), Anadolu'da daha çok Lykia ve Pisidia Bölgeleri'nde görülmesinden dolayı ve Elmalı yakınındaki Macun Asarı'nda görülen bazı adak yazıtlarında sıklıkla Artemis isminin geçmesinden dolayı Artemis olarak da düşünülmektedir. Artemis'in ay ile ilişkisi bu düşünceyi daha da güçlendirmektedir (Robert, 1983: 560, 563-565, 567; Çevik-Varkıvaç vd., 2005: 107). Bu konuda Artemis olabileceğine dair en büyük kanıt, Caracalla Dönemi'ne tarihlenen (MS 198-217) üzerinde Dioskurlar ve ortada Tanrıça tasvirine yer verilmiş olan Ephesos sikkesidir (Chapouthier, 1935: 75, no. 68, pl. 13; Hermary, 1986: 578, no. 128, pl. 466). Ancak, Lykia, Pisidia ve Kabalia Bölgeleri'nde bu türde bir veri henüz ele geçmediği için bu durum hala tartışma konusudur.

Kat. No: 1 (Tip 1.1), 3 (Tip 1.3), 4 (Tip 2.1) ve 10'daki (Tip 5) eserlerde Tanrıçanın başı kapalı ve adeta başı bir kemerli niş içerisinde yer almış şekilde tasvir edilmiştir. Bu tip adak stelleri, Haluk Perk, Burdur, Antalya Müzeleri (Delemen, 1995: 307-308, 311-315, no. 1, 4, 12, 14, 17-18, 21, Lev. 1, 3-5; Delemen, 2005: 160-161, 175, Res. 15) ve Viyana Kunsthistorisches Museum'da da (Hermary, 1986: 577-578, no. 123a, pl. 466) görülmektedir. Bu eserlerin dışında, Pisidia'da (Robert, 1983: 575, fig. 5), Seki Yaylası'nda (Robert, 1983: 555, fig. 1) görülen adak stelleri ve Eleyir'de yer alan kaya kabartmasında da Tanrıçanın başı¹⁰ aynı şekildedir. Tanrıçanın başının açık olduğu örnekler, Kat. No: 8-9'daki (Tip 4) adak stelleridir. Bu tür adak stelleri Antalya, Burdur Müzeleri'nde (Delemen, 1995: 316, no. 24-25, Lev. 6) ve Kos'ta bulunmuş bir adak stelinde de (Hermary, 1986: 579, no. 146, pl. 467) mevcuttur. Kat. No: 2 (Tip 1.2), 6 (Tip 2.2) ve 7'deki (Tip 3) eserlerde Tanrıçanın başında *polos*¹¹ vardır. Bu eserlerdeki gibi başında *polos* olan adak stelleri Antalya, Burdur ve Haluk Perk Müzeleri'nde de bulunmaktadır (Metzger, 1952: 26; Delemen, 1995: 308-309, 318-319, no. 5, 31, Lev. 2, 8; Delemen, 2005: 161-162, 175, Res. 16). Bunlardan Burdur Müzesi'ndeki adak stelinin Fethiye Müzesi'ndeki adak stellerinden farkı *polos* üstünde başının örtülü olmasıdır.

Kat. No: 1 (Tip 1.1), 2 (Tip 1.2), 3 (Tip 1.3), 5-6 (Tip 2.2), 7 (Tip 3), 10 (Tip 5) ve 11'deki (Tip 6) eserlerde Tanrıçanın kolları *manto* içerisinde yer almıştır. Bu tür bir örnek, Haluk Perk Müzesi'nde de bulunmaktadır (Delemen, 2005: 160-161, 175, Res. 15).

Kat. No: 9'daki (Tip 4) eserde Tanrıçanın kolları *manto* içerisinde göğüste birleştirilmiştir. Burdur Müzesi'nde de bu şekilde bir örnek mevcuttur (Delemen, 1995: 319-320, no. 32, Lev. 8).

Kat. No: 4'teki (Tip 2.1) eserde Tanrıçanın sağ kolu *mantonun* dışında göğüs üzerine konmuştur. Benzer tarzda Tanrıça figürleri Burdur Müzesi'ndeki bir adak steli (Delemen, 1995: 308-310, no. 4-5, 7-8, Lev. 1-3) ve bir adet adak sunağı üzerinde (Delemen, 1995: 320-321, no. 34, Lev. 8) ve ayrıca Burdur'da yer alan Eleyir ve Küçük Kılıçkaya kabartmalarında da (Delemen, 1995: 317-318, no. 26, 29, Lev. 7) yer alır.

Fethiye Müzesi'ndeki örneklerin hiçbirinde Tanrıçaya ait bir simge yoktur. Ancak, Antalya Müzesi'ndeki bazı adak stellerinde Tanrıça elinde *kurban tası* (Chapouthier, 1935: 23-25; Robert, 1983: 560, no. 11), *asa*¹² veya bir *dal* (Chapouthier, 1935: 38, no. 16, Lev. 7; Delemen, 1995: 318-319, no. 31, Lev. 8) ile görülebilmektedir.

¹⁰ Burdur, Gölhisar ilçesi, Çavdır Bucağı, Kızıllar Köyü yaylasının güneyinde, Eleyir Mevkii'ndeki Asarlık Tepesi'nin batı tarafında kayanın yüzeyine, dikdörtgen bir alan çukurlaştırılarak Dioskurlar ve Tanrıça kabartmaları işlenmiştir. Tanrıçanın başı örtülü ve başı kemerli bir nişi andıran örtüyle kaplıdır. Bkz. Delemen, 1995: 317, no. 26, Lev. 7.

¹¹ Silindirik başlık. Bkz. Er, 2006: 316.

¹² Antalya Müzesi: Env. No: 6.14.73'teki örnekte Tanrıça hem sol koluyla dayandığı asası hem de sağ elinde kurban tasıyla birlikte tasvir edilmiştir. Bkz. Delemen, 1995: 310, no. 9, Lev. 3.

Kat. No: 4'teki (Tip 2.1) eserde Tanrıçanın sol bacağına dik bir şekilde zemine basarken sağ bacağına dizden hafif kırılarak şeffaf bir elbise ayrıntısıyla verilmesi dönemi ve benzerleri içerisinde işçilik yönünden oldukça önemli bir eser olduğunu göstermektedir. Bacak detayının bu şekilde verilmesi Klasik Dönem'de yapılmış olan Erehteion Tapınağı'ndaki Kariatidlerden itibaren süregelen bir özelliktir (Boardman, 2005: 148, 161, Res. 125).

Kat. No: 1 (Tip 1.1), 3 (Tip 1.3), 6 (Tip 2.2), 7 (Tip 3), 9 (Tip 4) ve 10'daki (Tip 5) eserlerde Tanrıça bir *seki* üzerindedir. Bu türde örneklere Antalya ve Burdur Müzeleri'nde rastlanmaktadır (Delemen, 1995: 307-308, 312-313, 315, no. 2-3, 14, 17-22, Lev. 1, 4-6). Ayrıca, Burdur, Gölhisar'da Eleyir ve Küçük Kılıçkaya kabartmalarında (Delemen, 1995: 317-318, no. 26-29, Lev. 7) ve Seki Yaylası'ndaki bir adak stelinde (Robert, 1983: 555, fig. 1) Tanrıça bir *seki* üzerinde tasvir edilmiştir. Tanrıçanın *seki* üzerinde tasvir edilmiş olması onun bu dünyanın zemini ile temas etmeyerek göklere ait bir figür olduğunu göstermektedir. *Seki* üzerinde tasvir edilmemiş olan örneklerde Tanrıçanın göklere ait olduğu kavramı değişmez; fakat bunların adak stellerini oluşturan sanatçılar tarafından yüzeyin özensiz bir şekilde kullanılmış olmasından dolayı alanda yer kalmadığı için yapılamadığını düşündürmektedir.

Fethiye Müzesi'ndeki Dioskurlar, genel olarak adak stellerinde yalnızca atlarının üstünde dizginlerini tutarken tasvir edilmişlerdir. Ayrıca, herhangi bir şekilde simgeleri yoktur. Bu tipteki Dioskur tasvirleri, Anadolu'da en yaygın olan Dioskurlar ve Tanrıça tasvirli grubu oluşturmaktadırlar (Delemen, 1995: 317-318, no. 26-29, Lev. 7), Antalya ve Burdur Müzeleri'nde (Delemen, 1995: 310-316, 318, no. 9-15, 17-18, 21-22, 24-25, 30, Lev. 3-6, 8), Burdur Gölhisar ilçesi yakınlarında yer alan Eleyir ve Küçük Kılıçkaya kaya kabartmalarında (Delemen, 1995: 317-318, no. 26-29, Lev. 7) karşılaşılan bu tip örneklerde Dioskurlar, iki elleriyle atlarının dizginlerini kavrar ve merkezdeki Tanrıçaya doğru yönelirler. Ayrıca, silahsız ve giyinik olarak tasvir edilirler.

Dioskur tasvirlerinde yaygın olmamakla birlikte Hellenistik Dönem itibariyle görülmeye başlanan konik başlık *pilos*¹³, Kat. No: 2 (Tip 1.2) ve 6'da (Tip 2.2) görülmektedir. *Pilos* başlığa sahip Dioskurlara Antalya, Haluk Perk ve Burdur Müzeleri'ndeki adak stellerinde de rastlanmaktadır (Delemen, 1995: 307-310, no. 2, 4-5, 7, Lev. 1-2; Delemen, 2005: 161-162, 175, Res. 16).

Kat. No: 3'teki (Tip 1.3) eserde Dioskurların üstlerinde kurtarıcılık özelliklerini vurgulayan zırlı elbiseleri vardır. Zırlı elbiseli Dioskurlar, Viyana Kunsthistorisches Museum (Hermery, 1986: 577-578, no. 123a, pl. 466), Haluk Perk (Delemen, 2005: 161-162, 175, Res. 16) ve Antalya (Delemen, 1995: 307, 314, no. 3, 18, Lev. 1, 5) Müzeleri'nde, Seki Yaylası'nda (Robert, 1983: 555, fig. 1) ve Pisidia'da görülen adak stellerinde de (Robert, 1983: 575, fig. 5) yer alır.

Fethiye Müzesi'nde Dioskurlar ve Tanrıça tasvirli adak stellerindeki atların hepsi yandan tasvir edilmiştir. Atlı olarak görülen bütün Dioskurlar ve Tanrıça tasvirli adak stellerinde de tasvir anlayışı hep bu şekildedir. Diğer yandan tasvir dilmiş olan atlardaki tasvir anlayışı da sağda yer alan at, sağ ayağını; solda yer alan at ise sol ayağını havaya kaldırmaktadır.

Fethiye Müzesi'nde yer alan bütün Dioskurlar ve Tanrıça figürlerine bakıldığında genel olarak eserleri yapan kişiler tarafından bir özensizlik söz konusudur. Figürlerin saçlar, yeleler ve elbiseler kazıma tekniğinde vurgulanmış, ağızları küçük, gözleri büyük, kemik ve kasları özensizce yapılmıştır (Delemen, 1995: 306). Adak stellerinde yer alan figürlerdeki hareketlilik, atların bacaklarını havaya kaldırmış olmaları ve Kat. No: 5-6'daki (Tip 2.2) gibi Dioskurların *pelerinlerinin* geriye doğru savrulur şekilde tasvir edilmiş olmasıyla sağlanmıştır. Bu da sanatçıların Dioskurlar ve Tanrıça tasvirlerinde fiziksel detaylardaki acemiliklerine rağmen, hareketlilik yönünden daha başarılı olduklarını gösterir.

¹³ *Pilos* veya *pileos* olarak adlandırılan Yunanlı askerlerin ve Romalı erkeklerin giydiği keçeden yapılmış konik başlık. Bkz. Er, 2006: 313.

Kat. No: 4'teki (Tip 2.1) eser içerisindeki en özenli işçiliğe sahiptir. Bu eser, yüksek kabartmaya yakın şekilde işlenmiştir. Figürlerin anatomik detayları Fethiye Müzesi'ndeki diğer Dioskurlar ve Tanrıça tasvirli adak stellerinin hepsinden daha detaylı bir işçiliğe sahiptir. Ancak, yine de Dioskurların atlara göre orantısız duruşları göze çarpmaktadır.

Atların üzerinde merkezde Tanrıçaya doğru yönelen Dioskurlar tasvirli adak stellerine Lykia, Pisidia ve Kabalia Bölgeleri'nde oldukça yoğun rastlanmaktadır. Ancak, bu durumun tersine merkezde yer alan Tanrıçanın iki yanında atlarının dizginini ayakta tutarken tasvir edilen çıplak Dioskurlar, sikkeler üzerinde daha çok tercih edilmişlerdir (Delemen, 1995: 302-303). Buna göre: Dioskurlar, simgesiz olarak Antoninus Pius (MS 138-161) ve Caracalla Dönemi (MS 198-217) Kodroula sikkelerinde *mızrak*, Septimus Severus Dönemi'nde (MS 193-211) Isinda şehir sikkesinde *mızrak* ve başlarının üstünde *yıldız* motifi, Antoninuslar Dönemi'nde (MS 138-192) Trebenna sikkesinde *mızrak* ve *pilos*, Antoninuslar Dönemi'nde Termessos ve Ariassos sikkelerinde ön yüzünde Iulia Mammaea büstü ile tasvir edilmektedirler. Ayrıca, Dioskurlar, üzerlerinde *tunik* ve başlarında *pilos* ile merkezdeki *hilal* motifine yönelirken tasvir edilmiş örneklerine Hadrianus (117-138) ve Marcus Aurelius (MS 161-180) Dönemi'nde basılmış Sagalassos sikkelerinde rastlanmaktadır. Commodus Dönemi'nde basılmış bir Verbe sikkesi üzerinde de (MS 177-192) Dioskurların başında birer *yıldız* motifi görülen örnekler ile de karşılaşılmıştır (Delemen, 1995: 303; Karayaka, 2007: 137-139). Atlarının üzerinde merkezde Tanrıça Artemis'e doğru yönelen Dioskurlar ve Tanrıça tasviri barındıran Caracalla Dönemi (MS 198-217) Ephessos sikkesinde bu durum değişmekte ve Dioskurlar ve Tanrıça, Fethiye Müzesi'ndeki Dioskurlar ve Tanrıça tasvirli adak stellerindeki gibi ortada Tanrıça ve her iki yanında atlarının üzerinde Tanrıçaya yönelirken tasvir edilmiş Dioskurlar olarak görülmektedir (Chapouthier, 1935: 75, no. 68, pl. 13; Hermary, 1986: 578, no. 128, pl. 466).

İstanbul Arkeoloji Müzesi'nde bulunan Sidamara Lahti üzerinde tasvir edilmiş olan Dioskurlar ve Tanrıça tasvirleri, işçilik, figürlerin hareketliliği, oldukça özenli simetri ve vücutlardaki kıvrım anlayışı ile Roma İmparatorluk sanatının önemli örneklerinden biri olup, MS 3. yüzyıla tarihlenmektedir (Hermary, 1986: 571, no. 39, Lev. 459). Aynı özellikler, MS 2. yüzyıla tarihlenen Perge Dioskuru içinde geçerlidir (Hermary, 1986: 575, no. 90, Lev. 464). Ancak, bu eserlerdeki özellikler ile Fethiye Müzesi'ndeki örnekler arasındaki en önemli fark: Sidamara Lahti ve Perge Dioskuru imparatorluk sanatını yansıtırken, Fethiye Müzesi'ndeki eserler daha çok halk sanatını yansıtmaktadırlar. Roma İmparatorluk Dönemi'nde imparatorluk sanat anlayışı halk sanatını etkilemiştir. Bu yüzden halk sanatının imparatorluk sanatından etkilenmiş olması doğaldır. Roma İmparatorluk Dönemi'nde Dioskurlar ve Tanrıça tasvirleri oldukça benimsenmiştir. Sidamara Lahti ve Perge Dioskuru'nun MS 2. ve 3. yüzyıla tarihlenmeleri ve imparatorluk sanatını yansıtan bu örneklerin daha çok halk sanatını yansıtan Fethiye Müzesi'ndeki eserler ile aynı tarihlerde yapılmış olmaları muhtemeldir.

3.2. Tipolojik Özellikleri

Fethiye Müzesi'nde Dioskurlar ve Tanrıça tasvirli 11 adet adak steli altı farklı tipte görülmektedir.

Tip 1, kemerli olan adak stelleridir. Tip 1, kendi içinde üç farklı tipte görülür. Bunlar: üst bitimde kemerli (Tip 1.1), baştabandan itibaren kemerli (Tip 1.2) ve sivri kemerli (Tip 1.3) Dioskurlar ve Tanrıça tasvirli adak stelleridir.

Kat. No: 1'deki (Tip 1.1) eser, kemerli alınlığıyla ünik bir örnektir. Kat. No: 2'deki (Tip 1.2) esere benzer tipte bir örnek, Burdur Müzesi'nde yer almaktadır (Delemen, 1995: 313, no. 17, Lev. 5). Kat. No: 3'teki (Tip 1.3) eserde sivri kemerli oluşuyla yine üniktir.

Tip 2, üçgen alınlıklı adak stelleridir. Tip 2, kendi içinde iki farklı tipte görülmektedir. Tip 2.1, naiskoslu, Tip 2.2, naiskossuz üçgen alınlıklı Dioskurlar ve Tanrıça tasvirli adak stelleridir.

Kat. No: 4'teki (Tip 2.1) esere tip olarak benzer örneklere Burdur (Delemen, 1995: 311-312, no. 11-12, Lev. 3-4) ve Antalya (Delemen, 1995: 312-313, 318-319, no. 15, 31, Lev. 4, 8; Karayaka, 2007: 137,

278, Res. 86) Müzeleri'nde ve de yurtdışında Tarente Museum'da (Hermery, 1986: 574, no. 69, pl. 462) rastlanmaktadır. Kat. No: 5-6'daki (Tip 2.2) eserlere benzer tipte örnekler, Haluk Perk (Delemen, 2005: 160-161, 175, Res. 15), Burdur (Delemen, 1995: 309, 312, no. 6, 13, Lev. 2, 4) Müzeleri'nde ve Seki yakınlarında kayıt altına alınmış bir adak stelinde (Robert, 1983: 553-555, fig. 1) rastlanır.

Tip 3, baştabanı geniş olup üste doğru daralan bir adak stelidir. Kat. No: 7'deki (Tip 3) bu eser, baştabanından yukarı doğru daralan bir forma sahip olmasıyla ünik bir örnektir¹⁴.

Tip 4, dikdörtgen olan adak stelleridir. Kat. No: 8-9'daki (Tip 4) eserler en yaygın tipi oluşturmaktadır. Bu tip adak stellerine yurtdışında Bologna Museum (Hermery, 1986: 571, no. 32, pl. 458), Kunsthistorisches Museum (Chapouthier, 1935: 23-25, no. 2, pl 1; Hermery, 1986: 577-578, no. 123a, pl. 466), Thasos Museum (Chapouthier, 1935: 29, no. 7, pl. 4; Hermery, 1986: 578, no. 124, pl. 466) ve Avignon Museum'da (Chapouthier, 1935: 54, no. 37, pl. 3; Hermery, 1986: 578-579, no. 139, pl. 467), Anadolu'da ise Antalya (Delemen, 1995: 310, 315, no. 9, 21, Lev. 3, 5), Burdur (Delemen, 1995: 315-316, no. 22, 25, Lev. 6) Müzeleri'nde, Burdur yakınlarında Eleyir, Küçük Kılıçkaya (Delemen, 1995: 317-318, no. 26-29, Lev. 7) ve Kızılbil (Robert, 1983: 557-558, 571, fig. 3) kaya kabartmalarında rastlanmaktadır.

Tip 5, kareye yakın dörtgen adak stelidir. Kat. No: 10'daki (Tip 5) esere benzer Antalya Müzesi'nde iki örnek bulunmaktadır (Delemen, 1995: 307-308, 314, no. 2, 18, Lev. 1, 5).

Tip 6, elips şeklinde forma sahip olan adak stelidir. Kat. No: 11'deki (Tip 6) eser, elips şeklindeki formuyla ünik bir örnektir. Haluk Perk Müzesi'nde yer alan bir adak steli kısmen Fethiye Müzesi'ndeki bu örneğe benzemekle birlikte ince ve düz bir baştabana sahip olmasıyla Fethiye Müzesi'ndeki eserden farklıdır (Delemen, 2005: 161-162, 175, Res. 16).

3.3. Epigrafik Özellikleri

Fethiye Müzesi'nde bulunan 11 adet Dioskurlar ve Tanrıça tasvirli adak stelinden yalnızca dört tanesinde yazıtta rastlanmıştır. Bunlar: Kat. No: 1 (Tip 1.1), 3 (Tip 1.3), 4 (Tip 2.1) ve 10'daki (Tip 5) eserlerdir.

Bu eserlerden yalnızca Kat. No: 3'teki (Tip 1.3) adak stelini kimin adadığı bellidir. Yüzey ve baştabanda yer alan adak yazıtında, *Popaios, adağı Dioskurlar için (dikti)*¹⁵ yazmaktadır.

Kat. No: 1'deki (Tip 1.1) eseri adayan şahıs belli değildir ve baştabanda *Dioskurlar için adağı (dikti)*¹⁶ yazmaktadır.

Kat. No: 4'teki (Tip 2.1) adak stelinin yüzeyinde Dioskur tasvirlerinin sağ ve sol üst köşelerinde bazı harflere sahiptir¹⁷. Bu harflerin yazılmış olmasının nedeni belli değildir.

Kat. No: 10'daki (Tip 5) eserin baştabanında yer alan yazıt neredeyse tamamen aşınmıştır. Bu yüzden okunamamaktadır. Ancak, diğer yazıtlı adak stelleri ile aynı içeriğe sahip olduğu görülmektedir.

Yazıtlar, genel olarak adak formundadır. Fethiye Müzesi'ndeki Dioskurlar ve Tanrıça tasvirli adak stellerinden Kat. No: 3'teki örnekten yola çıkarak, "Falan kişi adağı (εὐχήν) Dioskurlar için (dikti)"¹⁸ yapısı görülmektedir. Yazıtlarda ortada yer alan Tanrıça ile ilgili herhangi bir bilgi yoktur. Yazıtlarda görülen

¹⁴ Bu tip bilinçli olarak yapılmamıştır. Daha çok taşın şeklinden kaynaklıdır.

¹⁵ Διοσκόροϋ Ποπαίου εὐχήν.

¹⁶ Διοσκόροϋ εὐχήν.

¹⁷ Yüzey içerisinde sol üst köşede "ΔΟ", sağ üst köşesinde ise "N" harfleri yer almaktadır. "Δ" olarak okunan harf yüzeyde yer alan bir kazınma veya işaret, "N" harfi ise küçük harfle yazılmış "ν" harfi de olabilir.

¹⁸ Normalde bu tür adak stelleri, "Falan kişinin oğlu falan kişi tarafından..." ibaresi barındırırken Fethiye Müzesi'ndeki yazıtlı adak stellerinde, oğul ifadesini barındıran herhangi bir yazıtta rastlanmamıştır.

epsilon, sigma ve omega harflerinin yuvarlak karakterine karşın alpha harfinin kırıklı olması ışığında adak stelleri MS 2-4. yüzyıllara tarihlenmektedir¹⁹.

4. Sonuç

Dioskurlar ve Tanrıça tasvirleri atları üzerinde Tanrıçaya yönelirken görülür. Roma Dönemi'nde adak stellerindeki tasvirlerde Dioskurlar farklı duruşlara sahiptir. Atları önünde ayakta dururken, atsız veya atları üzerindeyken görülebilirler. Hepsinde benzer olan ortadaki Tanrıça tasviridir. Fethiye Müzesi'ndeki örneklerde Dioskurlar yalnızca atları üzerindeyken tasvir edilmişlerdir ve çalışılan 11 adak stelinden dört tanesinde yazıt rastlanmıştır. Bunlardan iki tanesi Dioskurlara adanmıştır (Kat. No: 1, 3). İki tanesinde ise belirsiz harf karakterleri adak stelinin bir tanesinde stelin yüzeyinde (Kat. No: 4), bir tanesinde ise stelin baştabanında (Kat. No: 10) yer almaktadır. Figürler içerisinde yazıtlarda adı geçmeyen ve bu yüzden kimliği tartışma konusu olan Tanrıça, yayınlarda daha çok Dioskurların kız kardeşi olmasından dolayı Helena olarak düşünülmektedir. Ephessos'ta bulunmuş olan Caracalla Dönemi sikkesi üzerinde görülen tasvirde Dioskurlar atları üzerinde ortada yer alan Tanrıça Artemis'e doğru yönelmektedirler. Bu tasvir hem ikonografik hem de epigrafik yönden ortada yer alan Tanrıçanın Artemis olduğunu göstermektedir. Ancak, özellikle Lykia, Pisidia ve Kabalia Bölgeleri'nde görülen Dioskurlar ve Tanrıça tasvirlerinde epigrafik olarak Tanrıçanın kimliği belirsizliğini hala korumaktadır.

Fethiye Müzesi'ndeki Dioskurlar ve Tanrıça tasvirli adak stelleri Telmessos kenti civarında bulunmuş veya satın alma yoluyla müzeye getirilmiş yerel kireçtaşından yapılmış eserlerdir.

Tasvirlerde Dioskurlar, mızrakla, kalkanla ya da sunu kaplarıyla görülebilirler. Tanrıça ise bir dal, baston veya sunu kabıyla tasvirlerde görülebilir. Ancak, Fethiye Müzesi'ndeki gibi çoğunlukla hem Dioskurlar hem de Tanrıça sembolü olmaksızın görülmektedir.

Dioskurlar ve Tanrıça *kartal* veya *yılan* figürleriyle birlikte bazı örneklerde görülmektedir. Bu figürler, onların hem gökyüzü hem de yeraltı ile bağlantılı olduklarını gösterir. Ayrıca, gökyüzü ile bağlantılı olduğunu gösteren *yıldız* ve *hilal* motifleriyle de karşılaşılmaktadır. Buna ek olarak Tanrıçanın ayaklarının bir *seki* üzerinde olması ve bazı örneklerde *sekinin* dahi yeryüzüyle temas halinde olmaması Tanrıçanın *hilal* motifine de uygun olarak bu dünyaya değil gökyüzündeki bir varlık olduğuna işaret eden en önemli öğelerdir. Tanrıçanın başında *polosun* olması Anadolu'ya özgü özellikler barındırmaktadır. Tanrıçanın *khitonu* üzerine *manto* örtülerek oluşturulması elbise geleneğinin Arkaik-Klasik Dönemden itibaren sürekliliğini göstermektedir. Özellikle Kat. No: 4 (Tip 2.1)'teki eserde görülen sol bacağın düz bir şekilde yere basması ve sağ bacağın dizden hafif kırılarak elbiseye şeffaflık katılıp bacağın bütün ayrıntılarının görülebiliyor olması, Atina'daki Kariatidler'den itibaren süregelen bir tasvir şeklinin olduğunu gösteren ince ayrıntılardır. Dioskurların başında görülen *piloslar*, doğulu gelenekteki anlayışın özelliklerini taşımaktadır. Bunlar daha çok Anadolu'ya Pers sanatı etkisiyle girmiş tasvir anlayışıdır. Bu tasvir anlayışının en güzel örnekleri, Nereidler ve Gölbaşı Anıtlarındaki askerlerin başına taktıkları başlıklarda görülmektedir. Bundan dolayı Dioskurların başlıkları yine bu özellikleriyle Klasik Dönem itibarı ile süregelen bir anlayışın izlerini taşımaktadır. Ayrıca, Fethiye Müzesi'ndeki Kat. No: 4 (Tip 2.1) ve 7'deki (Tip 3) adak stellerinde de görüldüğü gibi *girland* ve *bukrania* motiflerine de yer verilmektedir. Dioskurlar ve Tanrıça tasvirli adak stellerinde bu tür motifler oldukça nadirdir. Genelde Tanrı ve Tanrıçalara kurban sunulan sunaklar üzerinde görülen bu motifler, aynı şekilde Tanrı ve Tanrıçalara adak amaçlı görülen steller üzerinde de görülebilmektedir.

¹⁹ "Epsilon, Sigma ve Omega" harflerinin yuvarlak karakterde olması Roma Dönemi'nde yapıldığını göstermektedir. Bkz. Malay, 1987: 33. Ayrıca, Delemen, 1995: 307'de "Eta" harfinin yuvarlak karaktere sahip olduğunu da eklemektedir. Ancak, incelenen adak stellerindeki yazıtlarda "Eta" harfinin yuvarlak karakterlere sahip olduğu görülmemiştir.

Fethiye Müzesi'nde bulunan Dioskurlar ve Tanrıça tasvirli adak stelleri Kuzey, Kuzeybatı ve Batı Lykia Bölgesi'nde oldukça sık karşılaşılan örneklerdir. Bilindiği gibi Dioskurlar, mitolojik karakterler olup, bu mitoloji doğrultusunda da sonradan tanrısal özellik kazanan kişilerdir. Tasvirlerde bazen atsız olarak görülürler. Ancak, Fethiye Müzesi'ndeki tüm adak stellerinde atlı olarak tasvir edilmelerinden dolayı atlı Tanrılar grubunda değerlendirilebilir. Ayrıca, Dioskurların arasında yer alan Tanrıçada onlara tanrısal bir özellik katmaktadır.

Dioskurlar ve Tanrıça kültü, Roma İmparatorluğu'nun hemen her yerinde tapınım görmüştür. Dioskurlar ve Tanrıça tasvirleri barındıran Sidamara Lahti, Perge Dioskuru ve Lykia, Pisidia, Ionia Bölgeleri'ne ait sikke gibi eserler, MS 2. ve 3. yüzyıla tarihlenmektedir. Dioskurlar ve Tanrıça tasvirli adak stellerindeki yazıtlarda görülen epsilon, sigma ve omega harflerinin yuvarlak karakteri eserlerin belli bir tarihte yapılmış olmasına olanak vermese de yine hemen hemen ikonografideki tarihe yakın olan MS 2-4. yüzyıllar arasında yapılmış olabileceğini göstermektedir.

5. Katalog²⁰

Tip 1. Kemerli Dioskurlar ve Tanrıça Tasvirli Adak Stelleri

Tip 1.1. Üst Bitimde Kemerli Dioskurlar ve Tanrıça Tasvirli Adak Stelleri

Kat. No: 1 (Levha 1-Şekil 1-2)

Env. No: 3117

Eserin İşlevi: Adak steli

Buluntu Yeri: Yayla Karaçulha

Müze Geliş Şekli: Müze araştırmacıları tarafından Yayla Karaçulha'dan getirilmiştir.

Ölçüleri: Yük.: 35 cm, Gen.: 35 cm, Der.: 13 cm

Malzeme: Kireçtaşı

Teknik: Alçak kabartma ve kazıma

Tanımı: Üst kısımda, yan silmelerde ve baştabanda yer yer aşınma ve kısmen kırıklar mevcuttur. Yüzey ve yüzeyde yer alan figürlerde aşınmalar vardır.

Atlı figürlerin, yüzleri cepheden, vücutları ise $\frac{3}{4}$ oranında sağa ve sola dönük olarak tasvir edilmiştir. Saç ve yüz detayları belirgin değildir. Boyunlar da aynı şekilde belirsizdir. Atlı figürlerin kol detayları kısmen belirgindir ve soldaki atlı figür sol eli ile sağdaki atlı figür ise sağ eli atlarının dizginlerini tutmaktadırlar. Atlı figürlerin elbise detayları belirsizdir. Ayaklarında ne giydikleri çizgisel detayların yetersizliği nedeniyle belirgin değildir. Yüzeyde yer alan figürlerde, belirsizlikler vardır ve ciddi aşınmalar mevcuttur.

Tanrıça cepheden tasvir edilmiştir ve her iki yanında Atlı Dioskurlar yer almaktadır. Ayakta yüksek bir *seki* üzerinde duran Tanrıça, sahenin merkezinde yer almaktadır. Saç, yüz ve boyun detayları belirsiz, başında bir örtü ve bu örtü özensiz işçilikten dolayı kemerli bir niş gibi görünmektedir. Tanrıçanın üzerindeki elbise fazla belirgin değildir. Yalnızca elbisenin boyun kısmında yer alan "u" yaka kabartması

²⁰ Katalog'da yer verilmiş olan kısaltmalar şu şekildedir: Kat.: Katalog, Env.: Envanter, Yük.: Yükseklik, Gen.: Genişlik, Der.: Derinlik, cm: santimetre.

görülmede ve olasılıkla da bir *khiton* ve onunda üzerine bir *manto* giymiştir. Tanrıçanın elbise altında çizgisel detaylardan ayakları kısmen görülebilmektedir. Ancak, ayağında ne giydiği belirgin değildir.

Atlar yandan tasvir edilmiştir. Yüzeyde yer alan figürler içerisinde en çok atlar aşınmaya maruz kalmışlardır. Bu doğrultuda atların yalnızca silüetleri belirgindir. Atlar oldukça küçük yapılmıştır. Atların gövdeleri çok küçük, bacakları oldukça ince ve keskin geçişli vücut uzuvları görülmektedir. Atların sahnedeki en belirgin durumları sağdaki atın sağ bacağını ve soldaki atın da sol bacağını Tanrıçanın üzerinde bulunduğu *sekiye* doğru uzatmalarıdır. Bu durum atlı figürlerin atları Tanrıçaya doğru yönelttiklerini ve kompozisyonda bütün ilginin Tanrıçaya yönelik olduğunu göstermektedir. Atların kuyrukları ise özellikle solda görülen atın kuyruk detayından anlaşılmaktadır. Kuyruklar, ince, uzun ve düzdür. Ayrıca, kuyruklar neredeyse yüzey ile birleşmiştir.

Yazıt: Baştabanda tek satır yazıt yer almaktadır. Adayan kişinin adının anılmaması sıra dışıdır.

Διοσκόροις εὐχῆν

Dioskurlar için adağı (dikti).

Tarih: İkonografi uyarınca MS 2. - 3. yüzyıl (Delemen, 1995: 305), harf karakterleri uyarınca MS 2. - 4. yüzyıl (Delemen, 1995: 307).

Kaynakça: -

Tip 1.2. Baştabandan İtibaren Kemerli Dioskurlar ve Tanrıça Tasvirli Adak Stelleri

Kat. No: 2 (Levha 2-Şekil 3-4)

Env. No: 5159

Eserin İşlevi: Adak steli

Buluntu Yeri: Bilinmiyor

Müze Geliş Şekli: Satın alma

Ölçüleri: Yük.: 30 cm, Gen.: 34 cm, Der.: 4.5 cm

Malzeme: Kireçtaşı

Teknik: Alçak kabartma ve kazıma

Tanımı: Kat. No. 1'de yer alan Dioskurlar gibi tasvir edilmişler. Ancak, burada solda yer alan figür atının üzerinde otururken değil, ayakta durur pozisyonundadır. Bu steli yapan kişinin özensiz işçiliğinden kaynaklanıyor olmalıdır.

Tanrıça, Kat. No: 1'dekinden farklı olarak daha küçük boyutta, başında olasılıkla bir polosla ve başının üstünde oldukça büyük boyutta yapılmış bir *hilal* motifi ile görülmektedir.

Atlar, Kat. No: 1'deki ile aynı ikonografiye sahiptir.

Yazıt: -

Tarih: İkonografi uyarınca MS 2. - 3. yüzyıl (Delemen, 1995: 305).

Kaynakça: -

Tip 1.3. Sivri Kemerli Dioskurlar ve Tanrıça Tasvirli Adak Stelleri

Kat. No: 3 (Levha 3-Şekil 5-6)

Env. No: 2428

Eserin İşlevi: Adak steli

Buluntu Yeri: Bilinmiyor

Müze Geliş Şekli: Satın alma

Ölçüleri: Yük.: 32 cm, Gen.: 34 cm, Der.: 9.5 cm

Malzeme: Kireçtaşı

Teknik: Alçak kabartma ve kazıma

Tanımı: Kat. No: 1-2'deki Dioskurlardan farkı, saçlar kalın çizgili detaylarla verilmiştir ve saç başa takke şeklinde oturtulmuştur. Atlı figürlerin elbise detayları belirgindir ve üzerlerinde alt tarafı kalın yivlerle belirtilmiş bir *tunik*, *tunik* üzerinde ise pek net şekilde görülmesi de omuzlar ile sırtlarını kapatan *pelerin* giydikleri görülmektedir.

Tanrıça, Kat. No: 1'deki gibidir. Yalnız burada Tanrıçanın ayağı altındaki *seki* dahi yeryüzü ile temasını kesmiştir.

Atlar, Kat. No: 1-2'deki gibidir.

Yazıt: Yüzeşte (Atların bacakları arasında ve Tanrıçanın ayakları altında) ve baştabanda iki satır yazıt yer almaktadır.

Διοσκόροις

2 Ποπαῖος εὐχὴν

Popaios, adağı Dioskurlar için (dikti).

Sat. 2: Popaios ismi için bkz. (Corsten-Fraser vd., 2010: 374)

Tarih: İkonografi uyarınca MS 2. - 3. yüzyıl (Delemen, 1995: 305), harf karakterleri uyarınca MS 2. - 4. yüzyıl (Delemen, 1995: 307).

Kaynakça: -

Tip 2. Üçgen Alınlıklı Dioskurlar ve Tanrıça Tasvirli Adak Stelleri

Tip 2.1. Naiskoslu, Üçgen Alınlıklı Dioskurlar ve Tanrıça Tasvirli Adak Stelleri

Kat. No: 4 (Levha 4-Şekil 7-8)

Env. No: 4405

Eserin İşlevi: Adak steli

Buluntu Yeri: Bilinmiyor

Müze Geliş Şekli: Satın alma

Ölçüleri: Yük.: 36 cm, Gen.: 30 cm, Der.: 15 cm

Malzeme: Kireçtaşı

Teknik: Alçak kabartma ve kazıma

Tanımı: Yüzeyin üst kısmında yapılmış olan üçgen alınlık içerisinde kanatlarını açmış *kartal* ve *kartala* doğru yönelmiş olan *yılan*, oldukça özenli bir şekilde alınlığa yerleştirilmiştir. Ayrıca, yüzeyde Tanrıça ve atlı figürlerin üstünde naiskoslara tutturulmuş, kazıma çizgilerle şekillendirilmiş *girland* ve bu *girlandın* tam ortasına öküz başı yapılmıştır.

Kat. No: 4'teki Dioskurların Kat. No: 1-3'teki Dioskurlardan farkı: saçlar, solda yer alan figürden anlaşılacağı üzere ensede toplanmıştır ve başında bir *pilos* (?) vardır. Atlı figürlerin elbise detayları son derece özenli bir işçilikle yapılmış, üzerlerinde bir *tunik*, *tunik* üzerinde ise daha net şekilde görülebilen ve omuzlar ile sırtlarını kapatan yakalı *pelerin* giymişlerdir. Ayrıca, bellerinde kalın bir kemerde vardır. Ayaklarında çizgisel detaylardan anlaşılacağı kadarıyla bilek üstünde oldukça uzun *çizmelere* sahiptirler.

Tanrıça, Kat. No: 1-3'tekiler ile aynı pozisyonda tasvir edilmiştir. Saç detayı belirsiz ve başında bir örtü bulunmaktadır. Tanrıçanın boynu kısa ve geniştir ve üzerindeki elbise belirgindir. Üzerinde ayaklarını da kapatacak biçimde yapılmış bir *khiton* ve onunda üzerine bir *manto* giymiştir. Tanrıçanın *khitonuna* ait izler boyun altındaki elbise detayından ve bacaklarını kapatan dikey yivli elbise detaylarından görülebilmektedir. *Manto* detayı omuzları kapatan ve sağ elinin *manto* içinden çıkan detaylarından anlaşılabilir. Bacaklarının hatları son derece ince işçilikle aktarılmıştır. Sağ bacağın dizden kırılmış olan durumu son derece şeffaf elbise detayından görülebilmektedir.

Atlar, Kat. No: 1-3'teki gibi yandan tasvir edilmişlerdir. Ancak işçilik kalitesi yönünden diğerlerinden daha iyi işçiliğe sahiptirler.

Yazıt: Yüzey içerisinde sol üst köşede "ΔO", sağ üst köşesinde ise "N" harfleri yer almaktadır. "Δ" olarak okunan harf yüzeyde yer alan bir kazınma veya işaret, "N" harfi ise küçük harfle yazılmış "υ" harfi de olabilir.

Tarih: İkonografi uyarınca MS 2. - 3. yüzyıl (Delemen, 1995: 305).

Kaynakça: -

Tip 2.2. Naiskossuz, Üçgen Alınlıklı Dioskurlar ve Tanrıça Tasvirli Adak Stelleri

Kat. No: 5 (Levha 5-Şekil 9-10)

Env. No: 4525

Eserin İşlevi: Adak steli

Buluntu Yeri: Bilinmiyor

Müze Geliş Şekli: Satın alma

Ölçüleri: Yük.: 20 cm, Gen.: 26 cm, Der.: 2.5 cm

Malzeme: Kireçtaşı

Teknik: Alçak kabartma ve kazıma

Tanımı: Atlı figürlerin yüzleri ve vücutları Kat. No: 1-4'teki gibidir. Saçlar, Kat. No. 4'teki gibi; ancak burada başlarında *pilos* yoktur. Atlı figürlerin elbiseleri Kat. No: 4'teki gibidir. Ayaklar keskin geçişlere sahiptir. Ayaklarında sağdaki atlı figürün çizgisel detayından anlaşılacağı üzere bilek üstüne gelen *çizme* giymiş oldukları söylenebilir.

Tanrıça, Kat. No: 1-4'tekiler gibi tasvir edilmiştir. Saç detayı belirsiz ve başında bir örtü olup olmadığı görünmemektedir. Tanrıçanın boynunun üst kısmı levhanın kırık olmasından dolayı yoktur. Kol ayrıntıları görülmemektedir. Üzerinde ayaklarını da kapatacak biçimde yapılmış bir *khiton* ve onunda üzerine bir *manto* giymiştir. Tanrıçanın *khitonuna* ait izler bel altındaki dikey kazıma yivlerden anlaşılmaktadır. *Manto* detayı ise sağ omuzdan sarkıtılıp, boyun ve göbek altından "u" şeklinde yivlerle belirginleştirilmiş, ardından sol omuzu da kapatıp, yine sol omuzunun arkasından sarkıtılmıştır. Ayakları belirsizdir.

Atlar, Kat. No: 1-4'teki ile aynı pozisyonadırlar. İşçilik yönünden Kat. No: 4'teki atlara benzerdir. Yalnız burada atların kulakları Kat. No: 1-3'teki gibi belirgin değildir.

Yazıt: -

Tarih: İkonografi uyarınca MS 2. - 3. yüzyıl (Delemen, 1995: 305).

Kaynakça: Delemen, 1995: 313 Lev. 4, Res. 16.

Kat. No: 6 (Levha 5-Şekil 9, 11)

Env. No: 5141

Eserin İşlevi: Adak steli

Buluntu Yeri: Bilinmiyor

Müze Geliş Şekli: Satın alma

Ölçüleri: Yük.: 45 cm, Gen.: 40 cm, Der.: 10 cm

Malzeme: Kireçtaşı

Teknik: Alçak kabartma ve kazıma

Tanımı: Atlı figürler, Kat. No: 1-5'teki gibi pozisyon almıştır.

Tanrıça, Kat. No: 1-5 teki pozisyonunda durmakta ve ayağı altında bir *seki* bulunmaktadır. Saçlar kalın çizgisel detaylarla işlenmiştir. Üzerinde son derece sade, boynunu "u" şeklinde saran ve diz kapakları hizasına kadar kapalı bir *manto* giymiştir. *Mantonun* altında ise muhtemelen bir *khiton* vardır; ama detayları belirsizdir. Elbise altında sağ kolunun detayları hafif belirgindir ve bu doğrultuda Tanrıça sağ elini büküp göğsüne koyduğu detaylardan kısmen görülebilmektedir. Ayakları oldukça ince bir şekilde yapılmıştır.

Atlar, Kat. No: 1-5'teki gibi tasvir edilmişlerdir.

Yazıt: -

Tarih: İkonografi uyarınca MS 2. - 3. yüzyıl (Delemen, 1995: 305).

Kaynakça: -

Tip 3. Baştabanı Geniş Olup Üste Doğru Daralan Dioskurlar ve Tanrıça Tasvirli Adak Stelleri

Kat. No: 7 (Levha 6-Şekil 12-13)

Env. No: 5160

Eserin İşlevi: Adak steli

Buluntu Yeri: Bilinmiyor

Müze Geliş Şekli: Satın alma

Ölçüleri: Yük.: 28 cm, Gen.: 25 cm, Der.: 5 cm

Malzeme: Kireçtaşı

Teknik: Alçak kabartma ve kazıma

Tanımı: Atlı figürlerin yüzleri ve vücutları cepheden, ayakları ise yandan işlenmiştir. Saç ve yüz detayları fazla belirgin değildir. Atlı figürlerin kolları vücuttan kazıma ile ayırtılmaya çalışılmış ve oldukça basit işçilikle yapılmıştır. Üzerlerinde bir *tunik*, *tunik* üzerinde ise önde göğüs kafesine kadar inen “v” yaka *pelerin* vardır.

Tanrıça, cepheden tasvir edilmiştir. Her iki yanında Atlı Dioskurlar yer almakta ve sahnenin merkezinde ayakta bir *seki* üzerinde dururken tasvir edilmiştir. Tanrıçanın başının üzerinde Dioskurların da başını saracak şekilde çapraz kazıma detaylarla verilmiş uzun, kalın ve kıvrık bir *girland* vardır. Tanrıçanın saç detayı belirsiz ve başında bir *polos* vardır. Kol ayrıntıları görülmemektedir. Üzerinde ayaklarını da kapatacak biçimde yapılmış bir *khiton* ve onunda üzerine bir *manto* giymiştir. Tanrıçanın *khitonuna* ait izler bel altındaki dikey ve çapraz kazıma yivlerden anlaşılmaktadır. *Manto* detayı ise sağ omuz altından sarkıtılıp, göğüs hizasından çapraz olarak sol omuza atılmıştır. Ardından sol omuzdan belinin sol kısmına doğru *mantonun* detayları dökülmüştür. Ayakları belirsiz olan Tanrıçanın ayak kısmında yer alan *khitonun* detayları iç içe iki kare motifi ile bezenmiştir.

Atlar, Kat. No: 1-6'daki pozisyonundadır. Atların yüz detayları belirsizdir. Oldukça acemi bir işçiliğe sahiptir.

Yazıt: -

Tarih: İkonografi uyarınca MS 2. - 3. yüzyıl (Delemen, 1995: 305).

Kaynakça: -

Tip 4. Dikdörtgen Dioskurlar ve Tanrıça Tasvirli Adak Stelleri

Kat. No: 8 (Levha 7-Şekil 14-15)

Envanter No: 1-7-64-13

Eserin İşlevi: Adak steli

Buluntu Yeri: Bilinmiyor

Müze Geliş Şekli: Satın alma

Ölçüleri: Yü.: 38 cm, Gen.: 56 cm, Der.: 10.5 cm

Malzeme: Kireçtaşı

Teknik: Alçak kabartma ve kazıma

Tanımı: Atlı figürler, Kat. No: 1-7'deki gibidir.

Tanrıça, Kat. No: 1-7'deki pozisyonudur ve ayakta zemine basmış olarak sahnenin merkezinde tasvir edilmiştir. Saç ve yüz detayı belirsiz olan Tanrıçanın boyun kısmı da aynı şekilde belirsizdir. Üzerinde ayaklarını da kapatacak biçimde yapılmış bir *khiton* ve onunda üzerine bir *manto* giymiştir. Tanrıçanın *mantosu* her iki omuzu da kapatacak şekilde boyunda "u" biçiminde bir yivden ve sol omuzdan diz kapaklarına kadar inen kazıma ile yapılmış yatay yivlerle işlenmiştir. Diz kapakları hizasından ayaklarına kadar inen *khiton* ise diz kapaklarının ayrıntısını kısmen gösterecek şekilde hafif şeffaf ve ortada kazıma detaylarla verilmiş dikey yivlerle yapılmıştır. Ayakları ise kısmen görülebilmektedir.

Atlar, Kat. No:1-7'deki gibidir. Atların yüz detayları kısmen belirgindir. Soldaki atın yüz detayları sağdaki ata göre daha iyi korunmuştur.

Yazıt: -

Tarih: İkonografi uyarınca MS 2. - 3. yüzyıl (Delemen, 1995: 305).

Kaynakça: Delemen, 1995: 315-316, Lev. 6, Res. 23.

Kat. No: 9 (Levha 7-Şekil 14, 16)

Env. No: 3634

Eserin İşlevi: Adak steli

Buluntu Yeri: Bilinmiyor

Müze Geliş Şekli: Satın alma

Ölçüleri: Yü.: 48 cm, Gen.: 61 cm, Der.: 15 cm

Malzeme: Kireçtaşı

Teknik: Alçak kabartma ve kazıma

Tanımı: Atlı figürlerden yalnızca sağdaki figür, görülmektedir. Soldaki atlı figürün olduğu bölüm kırılmıştır. Solda yer alan atlı figürün yalnızca ayak kısmı ve kısmen de bir parça kolu görülmektedir. Sağda yer alan atlı figürün yüzü belirgin olmadığı için cepheden mi yoksa yandan mı yapıldığı belirgin değildir. Vücudu ise yandandır.

Tanrıça, Kat. No: 1-8'deki gibidir ve ayakta, yüksek bir *seki* üzerinde durmaktadır. Saç detayı belirsiz ve başında bir örtü olup olmadığı görülmemektedir. Kollarını göbek hizasında bağdaştırmıştır. Üzerinde ayaklarını da kapatacak biçimde yapılmış bir *khiton* ve onunda üzerine bir *manto* giymiştir. Tanrıçanın *khitonuna* ait izler sağ omuzdan sol göğsüne doğru yatay yivlerle kazınarak belirginleştirilmiştir. Ayrıca, ayaklarının üst kısmında dikey yivli kazıma detaylardan görülebilmektedir. *Manto* detayı ise sol bel

hizasından sağ diz kapağı hizasına doğru yatay yivli kazıma detaylarla verilmiştir. Ayakları kısmen belirgindir.

Atlar, Kat. No: 1-8'deki gibidir. Solda yer alan atın boynu, kafası ve ön bacakları korunmuş haldedir. Ancak, diğer uzuvları levhanın kırık olmasından dolayı yoktur. Bu nedenle sağda yer alan at sayesinde diğer atında uzuvları ile ilgili fikir edinilebilir.

Yazıt: -

Tarih: İkonografi uyarınca MS 2. - 3. yüzyıl (Delemen, 1995: 305).

Kaynakça: -

Tip 5. Kareye Yakın Dörtgen Dioskurlar ve Tanrıça Tasvirli Adak Stelleri

Kat. No: 10 (Levha 8-Şekil 17-18)

Env. No: 26-2-69-659

Eserin İşlevi: Adak steli

Buluntu Yeri: Bilinmiyor

Müze Geliş Şekli: Satın alma

Ölçüleri: Yük.: 33 cm, Gen.: 30 cm, Der.: 10 cm

Malzeme: Kireçtaşı

Teknik: Alçak kabartma ve kazıma

Tanımı: Atlı figürler, Kat. No: 1-8'deki gibidir.

Tanrıça, Kat. No: 1-9'daki gibi pozisyonadadır. Saç detayı belirsiz, başında bir örtü ve bu örtü özensiz işçilikten dolayı kemerli bir niş gibi görünmektedir. Üzerinde ayaklarını da kapatacak biçimde yapılmış bir *khiton* ve onunda üzerine bir *manto* giymiştir. Tanrıçanın *khitonuna* ait izler yalnızca boyundaki bazı kazıma detaylardan, *manto* detayı ise sol omuzdan sağ kalça üzerine inmiş biçimde görülmektedir. Ayakları ise belirgin değildir.

Atlar, Kat. No: 1-9'daki kompozisyona sahiptir.

Yazıt: Baştabanda yazıt var; ancak aşınmadan dolayı harfler okunamamaktadır.

Tarih: İkonografi uyarınca MS 2. - 3. yüzyıl (Delemen 1995, 305).

Kaynakça: Delemen 1995, 314-315, Lev. 5, Res. 20.

Tip 6. Elips Şeklinde Forma Sahip Dioskurlar ve Tanrıça Tasvirli Adak Stelleri

Kat. No: 11 (Levha 9-Şekil 19-20)

Env. No: 5161

Eserin İşlevi: Adak steli

Buluntu Yeri: Bilinmiyor

Müze Geliş Şekli: Satın alma

Ölçüleri: Yük.: 20 cm, Gen.: 28 cm, Der.: 3 cm

Malzeme: Kireçtaşı

Teknik: Alçak kabartma ve kazıma

Tanımı: Atlı figürlerin sağdaki atlı figüre bakarak yüzleri ve vücutları cepheden, ayakları ise yandan tasvir edilmiştir. Solda yer alan atlı figürün baş kırık, sağda yer alan atlı figürün ise saç ve yüz detayları fazla belirgin değildir. Üzerlerinde bir *tunik*, *tunik* üzerinde ise önde göğüs kafesine kadar inen “v” yaka *pelerin* vardır. Ayaklarında çizgisel detaylardan anlaşılacağı üzere bilek üstüne gelen *çizme* giymiş oldukları görülmektedir.

Tanrıça, Kat. No: 1-10'daki gibi kompozisyona sahiptir. Başın göz hizasından yukarısı kırıktır. Tanrıçanın yüz detayları oldukça fazla aşınmıştır ve sağ kolunu göbek hizasında tutmaktadır. Üzerinde ayaklarını da kapatacak biçimde yapılmış bir *khiton* ve onunda üzerine bir *manto* giymiştir. Tanrıçanın *khitonuna* ait izler sol omuzdaki ve ayaktaki dikey yivlerden görülebilmektedir. *Manto* detayı ise bel hizasından kalçaları da kapatacak şekilde ayaklarda diz kapağı hizasına kadar dolanmış olarak, yatay kalın yivlerle aktarılmıştır. Ayakları kısmen belirgindir.

Atlar, Kat. No: 1-10'daki gibidir.

Yazıt: -

Tarih: İkonografi uyarınca MS 2. - 3. yüzyıl (Delemen 1995, 305).

Kaynakça:

KAYNAKÇA

- BETHE, E. (1905), “Dioskuren”, Pauly Real- Encyccklopädie der Classischen Altertumswissenschaft V-1, Ed. G. Wissowa, Stuttgart, 1087-1123.
- BOARDMAN, J. (2005), Yunan Heykeli: Klasik Dönem, Çev. G. Ergin, Homer Kitabevi, İstanbul.
- CHAPOUTHIER, F. (1935), Les Dioscures Au Service d'une Deesse, Etude d'Iconographie Religieuse, Paris.
- CORSTEN, T., FRASER P.M. vd. (2010), A Lexicon of Greek Personal Names. Coastal Asia Minor: Pontos to Ionia, Vol. VA, Clarendon Press, Oxford.
- COULTON, J.J. (1992), “Balboursa Survey 1988, 1990” Araştırma Sonuçları Toplantısı IX, Ankara Üniversitesi Basımevi, Ankara, 47-58.
- ÇEVİK, N., VARKIVANÇ, B. vd. (2005), “Beydağları Yüzey Araştırmaları 2003: Neapolis-Kelbessos ve Çevreleri”, Araştırma Sonuçları Toplantısı 22, Cilt: 1, Kültür ve Turizm Bakanlığı Dösim Basımevi, Ankara, 101-114.
- DELEMEN, İ. (1995), “Lykia-Kabalia-Pisidia Bölgesinden Roma Dönemi ‘Dioskurlar ve Tanrıça’ Kabartmaları”, Belleten, Cilt: LIX, Sayı: 225, Ankara, 295-321.
- DELEMEN, İ. (2005), “Haluk Perk Müzesi’ndeki Thrak ve Anadolu Atlıları”, Tuliya I, Haluk Perk Müzesi, İstanbul, 149-176.
- ER, Y. (2006), Klasik Arkeoloji Sözlüğü, Phoenix yayınevi, Ankara.
- ERHAT, A. (2008), Mitoloji Sözlüğü, Remzi Kitabevi, İstanbul.
- FREI, P. (1990), “Die Götterkulte Lykiens in der Kaiserzeit”, Aufstieg und Niedergang der römischen Welt II, Band 18, Ed. W. Haase, Berlin, 1730-1864.
- FURTWÄNGLER, A. (1884), “Dioskuren”, Ausführliches Lexikon der Griechischen und Römischen Mythologie I, Ed. W. H. Roscher, Leipzig, 1154-1178.
- HERMARY, A. (1986), “Dioskouroi”, Lexicon Iconographicum Mythologiae Classicae III. 1-2, Zurich, 567-593, Pl. 453-503.
- KARAYAKA, N. (2007), Hellenistik ve Roma Döneminde Pisidia Tanrıları, Ege Yayınları, İstanbul.
- LE ROY, C. (1961), “Λακωνικά”, Bulletin de correspondance hellénique 85, PERSEE, 206-235.
- LEY, A. (1997), “Dioskouroi”, Der Neue Pauly Enzyklopädie der Antike CI-Epi 3, Ed. H. Cancik, Stuttgart, 673-677.
- MALAY, H. (1987), Epigrafi: Yazıtibilim, Ege Üniversitesi Basımevi, İzmir.
- METZGER, H. (1952), Catalogue des Monuments Votifs du Musee d'Adalia. Etudes Orientales XI, Paris.
- ROBERT, L. (1983), “Documents d'Asie Mineure”, Bulletin de correspondance hellénique 107, PERSEE, 479-599.
- ROLINGER, R.-HAIDER, P.W. (2003), “Der Fund einer römischen Reiterstatuette auf der Heidenburg, oder: Notizen zum Beginn der Beschäftigung mit der römischen Geschichte in Vorarlberg (II)”, Alemannia

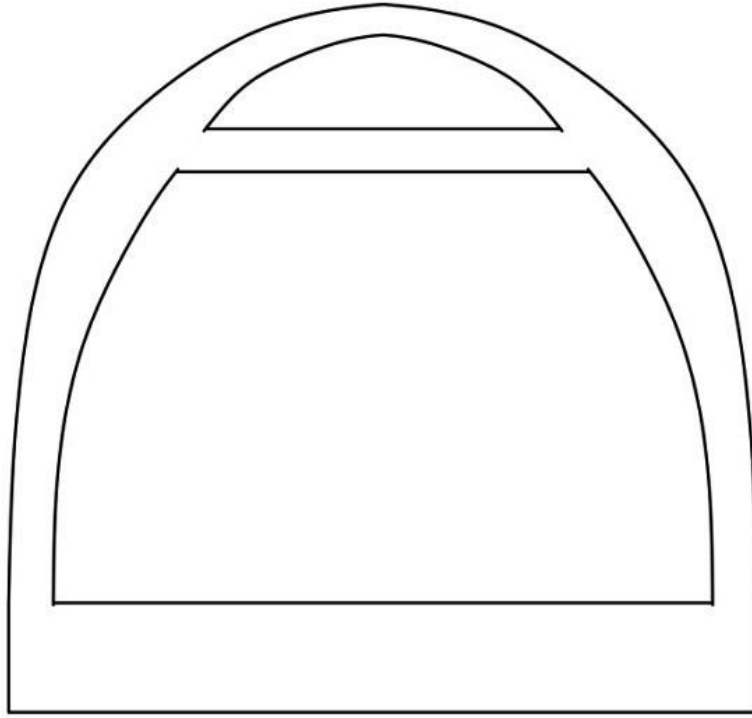
Studens: Mitteilungen des Vereins für Vorarlberger Bildungs- und Studenten-Geschichte, Band 11, Regensburg.

ROMAN, L.-ROMAN, M. (2010), Encyclopedia of Greek and Roman Mythology, New York.

SMITH, T.J. (1997), "Votive Reliefs from Balbura and Its Environs", Anatolian Studies 47, British Institute at Ankara, 3-49.

YAVIS, C.G. (1949), Greek Altars, Origins and Typology, Including the Minoan-Mycenaean Offertory Apparatus; An Archaeological Study in the History of Religion, St. Louis University Press, St. Louis.

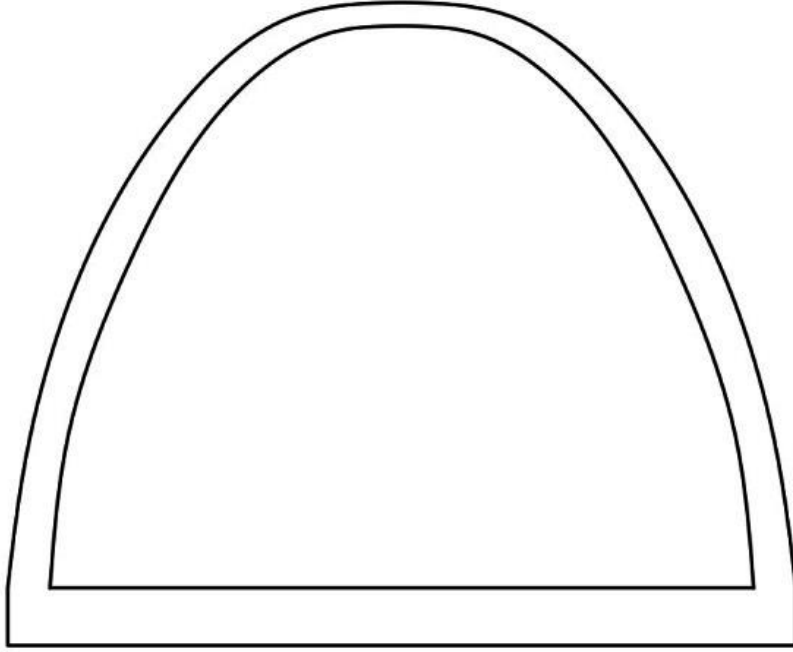
Levha 1

Şekil: 1

Şekil: 2

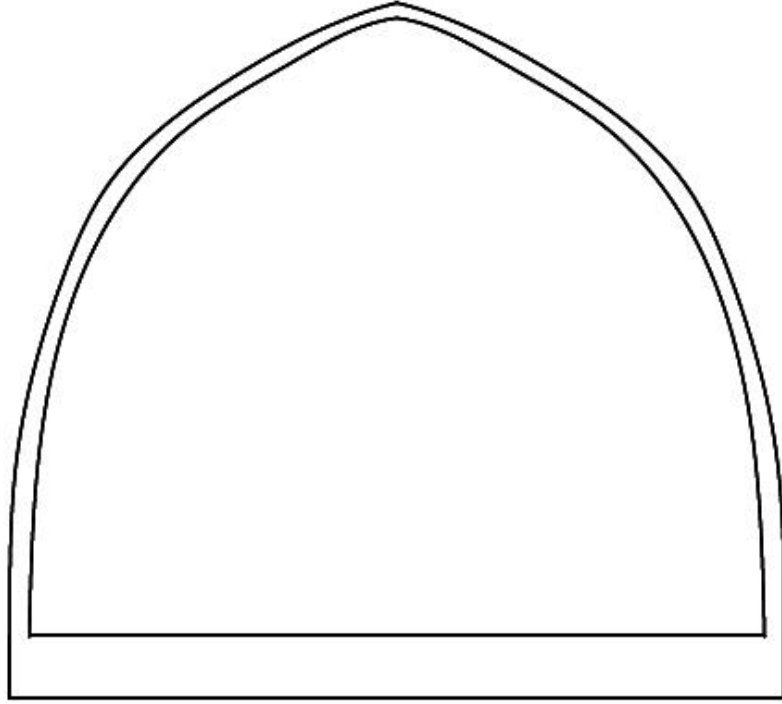

Şekil: 3

Şekil: 4

Levha 3

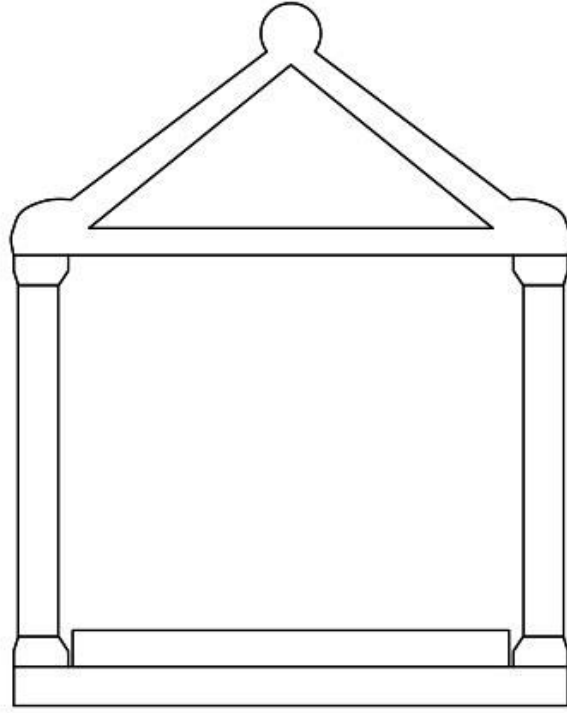
Şekil: 5

Şekil: 6

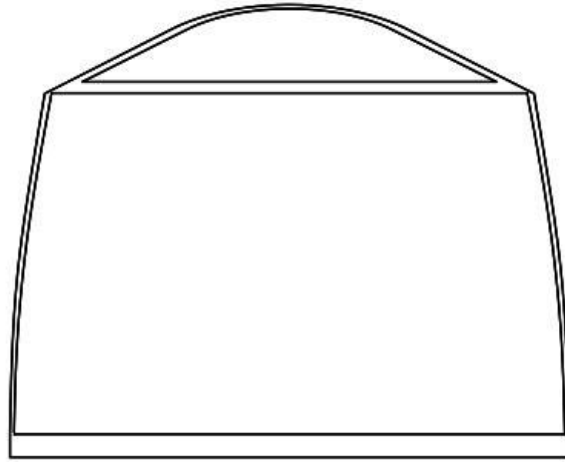
Levha 4

Şekil: 7

Şekil: 8

Şekil: 9

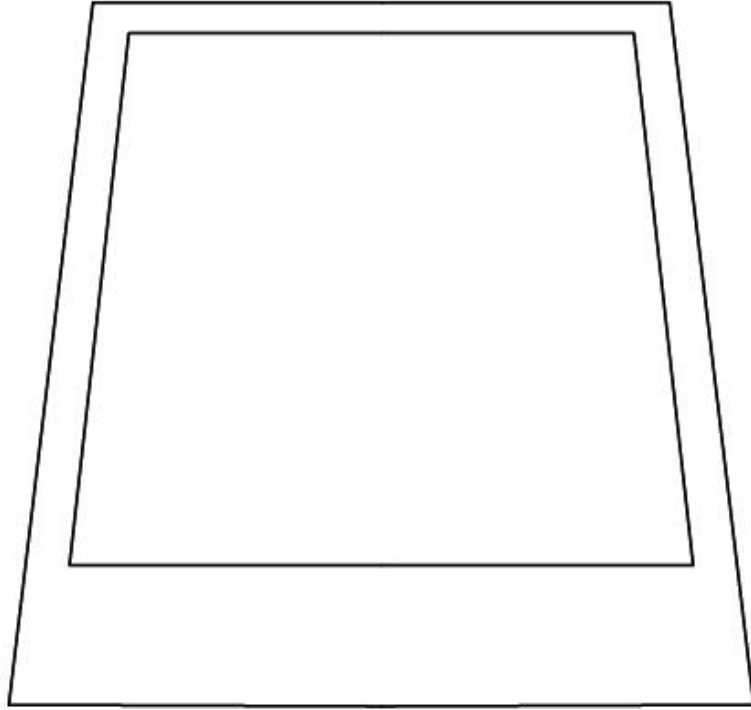

Şekil: 10

Şekil: 11

Levha 6

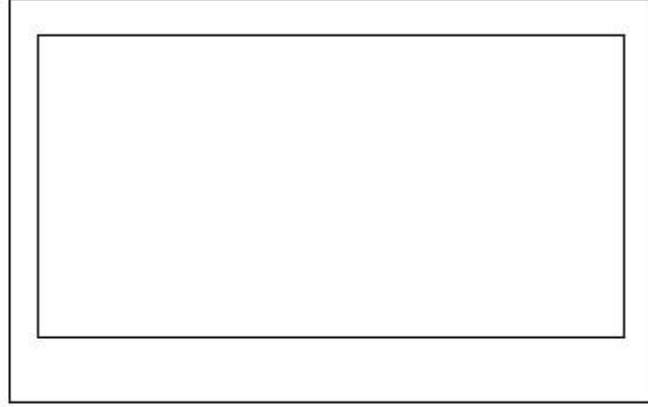

Şekil: 12

Şekil: 13

Levha 7

Şekil: 14

Şekil: 15

Şekil: 16

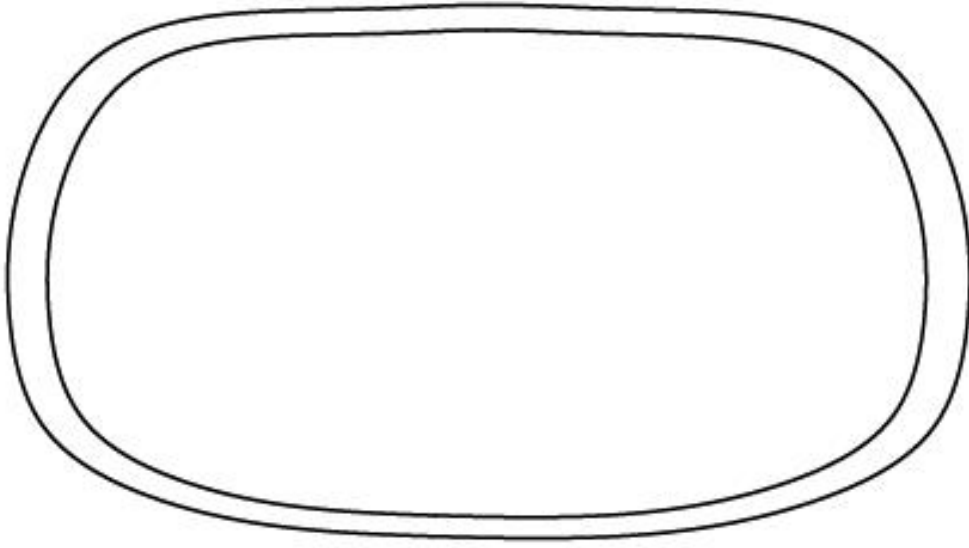
Levha 8

Şekil: 17

Şekil: 18

Şekil: 19

Şekil: 20